

ПРАКТИКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ У РЕГІОНАЛЬНОМУ ВИМІРІ

Мельник Ірина Леонідівна*, кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри туристичного та готельного бізнесу
Антоненко Ірина Ярославівна**, доктор економічних наук, професор
Вогулкіна Дар'я Вікторівна, магістрантка
Національний університет харчових технологій

* ORCID: 0000-0002-0729-2056

** ORCID: 0000-0003-2299-2365

© Мельник І.Л., 2024
© Антоненко І.Я., 2024
© Вогулкіна Д.В., 2024

*Стаття отримана редакцією 23.11.2024 р.
The article was received by editorial board on 23.11.2024*

Вступ. Однією з ключових проблем світового туристичного бізнесу сьогодні є перенасиченість ринку окремими туристичними послугами та пакетними пропозиціями, які спрямовані на задоволення потреб різних категорій туристів. За такої ситуації посилюється міжнародна конкуренція, що сприяє формуванню туристичних центрів як дестинацій в межах яких відбувається постійна підтримка туристичного сектору через співпрацю постачальників туристичних послуг, представників галузевих асоціацій, органів місцевої влади та інших стейкхолдерів. Одночасно з'являються нові можливості для вивчення та використання унікального потенціалу рекреаційно-туристичних ресурсів регіонів у формуванні туристичних продуктів для забезпечення добробуту громад і набуття конкурентних переваг на основі балансу економічних, соціальних та екологічних інтересів. Такий підхід сприяє сталому розвитку, оскільки він враховує потреби місцевих громад, захищає навколишнє середовище та забезпечує економічну ефективність.

Формування туристичних продуктів на основі балансу інтересів всіх сторін дозволяє створювати унікальні та привабливі пропозиції для туристів, підтримуючи при цьому місцеву культуру та зберігаючи природні ресурси для майбутніх поколінь. Інтерес до сталих практик розвитку туризму у регіонах підтверджують пошукові запити потенційних туристів у мережі Internet, які за даними [1] у період з березня 2019 року по березень 2024 року за фразою «стабільні подорожі» зросли на 26%.

Огляд останніх джерел досліджень і публікацій. Туристичний сектор економіки з 1990-років визначає курс на сталий туризм як провідну концепцію розвитку галузі. Корольчук Л. [3], Горіна Г. [4], Павліха Н., Цимбалюк І., Савчук А. [5], Роїк О. [6] визначають обов'язкову співпрацю всіх стейкхолдерів на шляху до сталого розвитку туризму. Процес розбудови сталого туризму відбувається через вивчення світовими та національними організаціями успішних практик окремих регіонів, зокрема, European Commission [7], European Travel Commission [8], German National Tourist Board [10], та детальний опис кейсів дестинацій, що можуть виступити зразковими практиками (European Travel Commission [8], Nientied P., Toto R [11]).

Павліха Н., Цимбалюк І., Савчук А. [5]), Роїк О. [6] обґрунтовуються регіональні проблеми, що потребують вирішення для формування туристичних продуктів на засадах сталого розвитку. За ініціативи та у партнерстві Асоціації готелів та курортів України (UHRA), Асоціації в'їзних туроператорів (AITOU), Української асоціації гідів (AUTG), Української ресторанної асоціації (URA), Української кулінарної асоціації (UACW), Державного агентства розвитку туризму України (SADT) [14], а також Київською школою економіки [15] проводяться дослідження з оцінки непрямих втрат від війни на сферу туризму та гостинності України. Досліджуються кейси впливу війни на довкілля,

зокрема, заповідні території країни [13], що значно зменшує рекреаційно-туристичний потенціал. Роїк О. [6] вказує на необхідність загальнодержавної підтримки розвитку туризму для післявоєнного відновлення. Корольчук Л. [3] обґрунтовує розвиток транскордонного сталого туризму як ефективного виду сталого туризму у поточних умовах в Україні.

Метою дослідження є вивчення успішних практик розвитку сталого туризму у регіональному вимірі; використання досвіду провідних дестинацій для розвитку сталого туризму в Україні.

Основний матеріал і результати. Відповідальний підхід до подорожей передбачає збереження навколишнього середовища, в тому числі рекреаційно-туристичних ресурсів, збереження місцевої культури, що формує інтерес до набуття нового туристичного досвіду через вивчення унікальних традицій та культурний обмін.

United Nations World Tourism Organization визнає важливість сталого туризму наголошуючи на проблемах, що перешкоджають його розвитку, а саме: екологічному впливі, соціальних наслідках та економічних ризиках. Ці виклики знаходять вирішення у стратегіях, що реалізуються регіонами, зокрема, з розвитку спеціалізованих видів туризму (які сьогодні вивчаються і як самостійні види спеціалізованого туризму, і як ніші сталого туризму), впровадженні інновації – цифрових платформ і додатків, технології збереження енергії тощо.

Туризм включений до Глобальний цілей сталого розвитку Організації Об'єднаних Націй в якості цільового показника цілей 8, 12 і 14. Окрім обґрунтованих цілей низка міжнародних договорів, конвенцій і декларацій міжнародних асоціацій та організацій формують основи забезпечення стійкого розвитку туризму у світі, пропонують методологічну основу проведення оцінки взаємозв'язку між туризмом і навколишнім середовищем на рівні національної економіки, розробляють концепції використання раціональних моделей споживання і виробництва в рамках сектора, стратегії підвищення енергоефективності та збільшення використання відновлюваних джерел енергії, декларують основи сталого майбутнього туристичної галузі, на основі врахування потреб людей, планети і прибутку [4].

Дослідження Booking.com Sustainable Travel 2024 вказує, що 83% туристів визнають важливість сталих подорожей у сучасному динамічному середовищі та використовують критерії екологічності при виборі маршрутів. 43% опитаних, з 31 тис. осіб у 34 країнах і територіях, почуваються винними, якщо роблять вибір на користь менш екологічних подорожей. 75% мандрівників у 2024 році заявили, що планують подорожувати більш екологічно протягом наступного року, зокрема, 57% хочуть зменшити споживання енергії під час майбутніх подорожей, 54% опитаних мають намір використовувати більш екологічні види транспорту [2]. Крім того, організація подорожей на принципах сталого туризму є викликом на постійне зростання світових туристичних потоків, які, як очікується, у 2024 році перевищать рекорд 2019 року (року до пандемії COVID-19), тобто за прогнозами складуть понад 1,5 млрд. міжнародних туристських прибуттів.

Успішні практики сталого розвитку туризму у країнах Європейського Союзу (ЄС) класифікуємо відповідно конкурсу European Green Pioneer of Smart Tourism, організованого у 2023 році Європейською комісією [7] за напрямками: охорона природи, управління сталим туризмом, залучення місцевої громади, співпраця з іншими громадами, розвиток місць та доступність, стале управління енергією та ресурсами, цифровізація, боротьба та адаптація до змін клімату.

Наприклад, створення глобального геопарку ЮНЕСКО Viana do Castelo Geopark (Португалія) для збереження місцевої геологічної спадщини, що має охоронну, освітню та виховну функції для досягнення сталого розвитку. Геопарк визначив та каталогізував декілька сайтів, що представляють геологічний інтерес, з яких 13 були віднесені до місцевих природних пам'яток зі статусом юридичного захисту. Для належного управління цими областями Viana Do Castelo здійснює регулярний моніторинг та оцінку наслідків діяльності людини, змін навколишнього середовища для визначення заходів щодо збереження геологічної спадщини [7].

Практика проведення «сталих подій» – ініціатива у місті Мантуя (Італія) ARC3A Mantua, офіційно відома як Actions for Collective Climate Resistance of Culture and Art (Дії для колективної кліматичної стійкості у сфері культури та мистецтва), є місцевим робочим столом, організованим під головуванням муніципалітету, як консорціум, що об'єднує громадян та професіоналів з культурної та екологічної сфер для розвитку центру екотуризму – Регіонального парку Мінчо. Муніципалітет ініціював серію вебінарів та опублікував індивідуальні рекомендації для підготовки операторів (івент-менеджерів) з організації заходів та фестивалів на засадах сталості. Досвід та інструменти, розроблені в ARC3A,

постійно вдосконалюються та використовуються для організації заходів у Мантуї, що має ключову роль у формуванні «зеленої» ідентичності Мантуя, залучає відвідувачів та туристів з усієї Європи [7].

Проєкт впровадження «розумних» автобусних зупинок у місті Гревена (Греція) – з метою покращення якості життя громадян та туристів і застосування сучасних практик, що приносять істотне оновлення у міське середовище та громадський транспорт, муніципалітет в рамках стратегічного плану міської мобільності побудував «розумні» автобусні зупинки. Основними перевагами зупинок є енергетична незалежність, завдяки фотоелектричним сонячним панелям, що, як сучасні екологічно чисті технології, забезпечують освітлення, зарядку для пристроїв та функціональність телематики, в тому числі: оголошення часу прибуття міського та міжміського транспорту через світлодіодні електронні знаки. У перспективі зупинки будуть надавати вільне підключення до мережі Wi-Fi.

Додаток Geopark Guide був розроблений для Геопарку Караванкен (Австрія/Словенія) для запровадження стійкої та інноваційної транскордонної мережі привабливих екскурсій. Ця ініціатива включає в себе тримовні анімаційні кліпи та спільну туристичну веб-/та мобільну програму, відому як «Geopark Guide». Основна мета – покращення маркетингової підтримки та рівня безпеки для гостей, рекомендації та передача знань, які спрямовані на підвищення обізнаності про життєво важливе георізноманіття та біорізноманіття регіону [7].

Проєкт «Історичні сади району Дубровника» на острові Локрум, що розташований біля узбережжя Дубровника (Хорватія), призначений для стійкого використання природної спадщини та ефективного управління заповідними районами, адже лісова рослинність охоплює приблизно 90% острова. Для посилення систем, що захищають місцеву природу в заповіднику Локрум, було встановлено інформаційно-презентаційні панелі (надає інформацію, сповіщення та інтерактивні карти), лічильник для відвідувачів, датчики диму, розумні контейнери Bigbelly для збору пластику та змішаних відходів, що працюють від сонячної енергії. Система є незалежною від енергії та керується за допомогою сенсорної технології, посилюючи ефективне управління потенціалом природної зони [7].

У місті Дубровник (Хорватія) реалізувалися ініціативи щодо управління туристичними потоками для зменшення надмірного навантаження від круїзних туристів. Ефективна рекреаційна система сприяє повноцінному використанню рекреаційно-туристичного потенціалу, створюючи умови для залучення туристів, розвитку інфраструктури та підвищення привабливості території для рекреації. Комплексний підхід до управління рекреаційною системою дозволяє максимізувати рекреаційно-туристичний потенціал, забезпечуючи сталий розвиток регіону, що і було реалізовано у проєкті «Поважай місто» [8]. Стартувавши у 2017 році з налагодження діалогу між туристичним бізнесом, круїзними лініями, муніципалітетом та місцевою громадою, проєкт надав механізми громадського обговорення питань присвячених розвитку дестинації, запровадив систему опитувань та розрахунок Індексу задоволеності мешканців міста, систему продажу квитків та програм, що регулюють туристичне навантаження. В той же час пандемія COVID-19 показала високу залежність економіки міста від роботи туристичного сектору, адже круїзні туристи – це, переважно, іноземці, що унеможливило компенсацію втрат міжнародних туристів за рахунок внутрішніх.

Місто Амстердам (Нідерланди), як і всі туристичні дестинації овертуризму, у 2020 році переглянуло туристичну політику для відновлення туристичних потоків відповідно до нових правил роботи, затверджених через пандемію COVID-19, та у відповідь на незадоволення резидентів міста рівнем свого життя через надмірний туризм. Основні лінії нової візії стосувалися реалізації сталого туризму: свідомо залучати відвідувачів, яких цікавить культура та унікальність Амстердаму; аналізувати та розуміти туристичну поведінку за допомогою централізованого управління даними щодо залучення відвідувачів; заохочувати, сприяти реалізації та висвітлювати результати успішних ділових практик; залучати мікрорайони до процесів формування ініціатив та прийняття рішень; управляти «нічним життям» з метою зменшення навантаження; розробляти інтегрований генеральний план для відновлення балансу між життям, роботою та туристами; переоблаштувати громадські простори з акцентом на обсяги туристів та необхідність управління натовпом [11]. Практичними інструментами для реалізації нової візії стали, зокрема, заборона оренди житла у приватних власників з метою відпочинку; розосередження туристів за рахунок популяризації відвідування мікрорайонів, що раніше не були привабливими, наприклад, шляхом розвитку культурного туризму; проведення нового просторового планування туристичного бізнесу, що уникає надмірної концентрації; розробка карт та інформаційних панелей для прогнозування туристичних потоків та управління ними, створення зеленого простору, інвестиції в «стійкий» громадський транспорт, розумну логістику тощо.

Однак, не зважаючи на запроваджені практики сталого туризму, Амстердам має продовжувати пошук ініціатив для оптимізації туристичного потоку. Оскільки за результатами аналізу 70-ти найпопулярніших у світі напрямків відпочинку та «Індексом надмірного туризму» у категорії міські дестинації (Overtourism Index), Амстердам входить у трійку міст, які найбільше постраждали від овертуризму у 2024 році. Кожен напрямок оцінювали за шкалою від одного до п'яти на основі чотирьох критеріїв: щільність туристів на душу населення, щільність туристів на квадратний кілометр, сезонність і зрілість стійкості приймаючої країни [12].

Розглянуті кейси як локальні практики успішно інтегруються у національну стратегію. Робити туризм більш відповідальним – це завдання всіх стейкхолдерів кожного сектору економіки.

Німеччина як дестинація здійснює своє позиціонування на туристичній мапі через сталий туризм. Німецька національна туристична рада ще до пандемії COVID-19 визначила розрив між існуючим туристичним продуктом та бажаним туристичним продуктом – незалежні подорожі із зосередженням уваги на природі, прогулянках на свіжому повітрі. Метою ради було надання кожному туристу чіткої та переконливої інформації, щоб кинути виклик помилковим уявленням про те, що продукти сталого туризму є дорожчими або не здатні забезпечити потрібний рівень комфорту, а також зробити концепцію стійкості більш «відчутною» для відвідувачів.

Попит на екотуризм та стійкий туризм у Німеччині зростає і зараз. Згідно з дослідженням, проведеним у 2023 році Федеральним управлінням охорони навколишнього природного середовища за фінансової підтримки Міністерства навколишнього середовища, 61% населення позитивно ставляться до «екологічної доброзичливості» під час відпустки. Зростаюча кількість туроператорів дотримується обов'язкових екологічних та соціальних стандартів у наданні послуг, що підтверджується матеріальними свідоцтвами – сертифікатами та якісними знаками. Це стосується, наприклад, ощадливого використання природних ресурсів, таких як вода, використання екологічно чистого транспорту, зменшення кількості відходів або участі в проектах для збереження різноманітності видів. Органічні ферми пропонують для туристів кімнати на час відпустки, а також локальні та сезонні страви, громадські організації виступають за більш активні дії щодо захисту навколишнього середовища та природи [8].

Туристам в Німеччині, які із задоволенням проводять час на природі, пропонують різноманітні можливості, включаючи відвідання 104 природних парків та 16 біосферних заповідників під охороною ЮНЕСКО. Кожна подорож Німеччиною є доступною для туристів, у тому числі для людей з інклюзією [9].

Забезпечення сталого розвитку в сфері туризму підкреслює необхідність ефективної та раціональної взаємодії між усіма учасниками ринку, оскільки аналіз сталого розвитку охоплює процес збереження та відтворення генетичного фонду нації, забезпечення прав та свобод, охорону довкілля, створення умов для відновлення біосфери та її локальних екосистем, зниження антропогенного впливу на природне середовище та гармонізацію розвитку.

Незважаючи на значний потенціал і різноманіття туристичних ресурсів, до війни в Україні спостерігався досить низький рівень освоєння та експлуатації туристичного потенціалу, порівняно з іншими країнами. Нині у більшості регіонів України ситуація загострилася внаслідок ведення військових дій та частих бомбо-ракетних обстрілів, що знищують туристичні ресурси, інфраструктуру та природне середовище [6].

25 об'єктів природно-заповідного фонду України під окупацією чи постійними обстрілами. За оцінками дослідження «російсько-українська війна: вплив на довкілля» знищено 9,7 млн дерев та рослин, 75 тис. особин тваринного світу, пошкоджено 21,1 тис. га рослинного світу. 648,5 пожеж в лісах та інших насадженнях через бойові дії призвели до забрудненню ґрунтів та засмічення територій. Наприклад, підрив дамби Каховської ГЕС призвів до змиву сміття хвилею води у орієнтовному обсязі 2,9 млн кубометрів [13].

Туристичний сектор України, який показав стабільне зростання у період 2015–2019 року, зазнав катастрофічних втрат через російське вторгнення в 2022 році. До повномасштабної війни туристична сфера України одержувала 1,6 млрд. доларів США доходу, підтримувала 1,2 мільйона робочих місць, і складала 6,2% ВВП. Прогноз розвитку на основі довоєнних темпів зростання (3,3% щорічного зростання в'їзного туризму та на 2,8% зростання доходів) вказував на реалізацію європейських тенденцій та відповідав цілям України до 2034 року [14].

За оцінкою Київської школи економіки станом на 1 липня 2024 року непрямі втрати сектору культуру, спорту та туризму в Україні склали 7,304 млрд. дол. США, в тому числі 2,131 млрд. дол. США (29,2% від загальних втрат даного сектору) визначені як непрямі втрати готельного бізнесу, 0,496 млрд. дол. США (6,8%) як непрямі втрати для туристичних підприємств (табл. 1).

Оцінка непрямих втрат сфери культури, спорту та туризму в Україні на 1 липня 2024 року

Види втрат	Оцінка втрат, \$ млрд, за методом	
	Виручка	Додана вартість
Зменшення доходів (готелі)	2,131	0,794
Зменшення доходів (виробництво та демонстрація кіно)	1,916	0,714
Зменшення доходів (видавництво)	1,295	0,483
Зменшення доходів (культура)	0,788	0,294
Зменшення доходів (туризм)	0,496	0,185
Зменшення доходів (спорт)	0,257	0,096
Зменшення доходів (розваги)	0,112	0,042
Витрати на демонтаж та вивезення будівельних відходів	0,309	0,309
Загальні непрямі втрати сектору	7,304	2,916

Джерело: [15]

Сукупні втрати сфери туризму за результатами Загальнонаціонального опитування щодо впливу війни на туристичну галузь України «Економічний вплив війни на сектор туризму та гостинності України: втрати, інновації та стійкість» станом на 2024 рік оцінюються у 5,5 млрд. дол. США доходу та 710 тис. робочих місць [14]. В той же час розуміємо, що розмір втрат збільшується після кожного наступного обстрілу.

Однак, сталий розвиток туризму в Україні на рівні державної політики забезпечується за рахунок його промоції у світі, підвищенні рівня обізнаності цільових аудиторій щодо туристичних можливостей України та споживчих переваг українського національного туристичного продукту. Іншим напрямом розвитку туристичного потенціалу на державному рівні є інформаційна політика, зокрема: популяризація потенціалу України та її бренду на міжнародній арені [6] для формування відкладеного попиту щодо відвідування регіонів після перемоги.

Питання впровадження успішних європейських практик сталого розвитку туризму в Україні сьогодні визначає безпекова ситуація, що робить регіони транскордонного співробітництва пріоритетними як для внутрішнього туриста, так і для потенційних інвесторів.

За дослідженнями [3] та на основі розглянутих кейсів з досвіду єврорегіонів можна зазначити, що транскордонний сталий туризм має високий потенціал для розвитку. В той же час варто відзначити успішні практики регіонів України з проведення фестивалів, розбудови тематичних туристичних маршрутів, наприклад, формування Доріг вина та смаку, відродження обрядів і традицій як об'єктів культурної спадщини.

Висновки. Туристи використовують критерій екологічності як один з базових при виборі туристичного продукту, що передбачає необхідність реалізації практик сталого туризму транспортними компаніями, закладами розміщення та харчування, екскурсійної діяльності та екскурсійного супроводу, іншими суб'єктами бізнесу, що надають послуги, а також забезпечується через спільне запровадження екоініціатив разом із місцевою владою та резидентами регіону. Конкурентоспроможність підприємства за рахунок сталих практик зменшує операційні ризики та формує імідж на ринку.

Практики сталого розвитку туризму сьогодні передбачають інвестиції у місцеві громади для формування сучасних виробників туристичних послуг (готельних підприємств, фермерських господарств, крафтових виробників, ресторанів тощо); розвиток екологічного туризму шляхом подорожей природоохоронними територіями; розвиток сільського «зеленого» туризму через відпочинок у невеликих містах з розміщенням у садибах; популяризацію культурного туризму, в тому числі історико-культурного, гастрономічного та винного тощо; впровадження діджитал-інструментів для енергоощадного використання ресурсів, комплексного просування дестинацій на всіх цифрових платформах тощо; маркетингові кампанії, спрямовані на виховання відповідального туриста.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Sustainable Travel Report 2022. Booking. URL: <https://news.booking.com/download/1161485/booking.comsustainabletravelreport2022final.pdf>
2. Sustainable Travel Report 2024. Booking. URL: <https://news.booking.com/download/904910bb-db77-4886-9ead-accbf87ad891/sustainabletravelreport2024.pdf>
3. Korolchuk L. Development of sustainable tourism in Ukraine in times of war. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія "Проблеми економіки та управління"*. 2023. Vol. 7. № 2. P. 18–26. DOI: <https://doi.org/10.23939/semi2023.02.018>
4. Горіна Г.О. Сталій розвиток туризму: стратегічні настанови та практики управління. *Торгівля і ринок України*. 2024. № (153). DOI: <https://doi.org/10.33274/2079-4762-2023-53-1-52-63>
5. Павліха Н.В., Цимбалюк І.О., Савчук А.Ю. Сталій розвиток туризму та рекреації: сучасні виклики й перспективи для України: монографія. Електрон. текст., граф. дані. Луцьк : Вежа-Друк, 2022. 211 с.
6. Роїк О. Напрямки сталого розвитку туризму України в умовах післявоєнного відновлення. *Економічний простір*. 2023. № (184). С. 58–61. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/184-9>
7. Leading Examples of Sustainable Tourism Practices in Europe from the 2024 European Green Pioneer of Smart Tourism competition. Report. European Commission, Directorate-General Internal market, Industry, Entrepreneurship and SMEs (DG GROW). 2024. URL: https://smart-tourism-capital.ec.europa.eu/system/files/2024-02/GreenPioneer_BestPractices_2024.pdf
8. Encouraging Sustainable Tourism Practices. European Travel Commission (ETC). 2021. URL: https://etc-corporate.org/uploads/2021/09/ETC_SUSTAINABLE_TOURISM_HANDBOOK_vs6_FINAL.pdf
9. Demand for eco-tourism and sustainable travel is also growing in Germany. URL: <https://www.tatsachen-ueber-deutschland.de/en/sustainability-and-environment/sustainable-tourism>
10. German National Tourist Board. URL: <https://www.germany.travel/en/home.html>
11. Nientied P., Toto R. Planning for sustainable city tourism in the Netherlands. *European Spatial Research and Policy*. 2022, Vol. 29. № 2. P. 219–234. DOI: <https://doi.org/10.18778/1231-1952.29.2.12>
12. Overtourism Index – New Tool To Fight Destination Overload. URL: <https://tourismanalytics.com/blog-posts/overtourism-index-new-tool-to-fight-destination-overload>
13. Російсько-українська війна: вплив на довкілля: друге видання. URL: <https://www.topeadprojects.com/ukrainian-war-in-ua-environment-2024>
14. Economic Impact of War on Ukraine’s Tourism and Hospitality Sector: Loss, Innovation, and Resilience. REPORT AND ANALYSIS. URL: <https://uhra.com.ua/2024/11/06/economic-impact-of-war-on-ukraines-tourism-and-hospitality-sector-2/>
15. Звіт про непрямі фінансові втрати економіки внаслідок військової агресії росії проти України станом на 1 липня 2024 року. Київська школа економіки. URL: <https://skilky-skilky.info/wp-content/uploads/2024/10/Zvit-pro-nepriami-finansovi-vtraty-ekonomiky-vnaslidok-viyskovo-ahresii-Rosii.pdf>

REFERENCES:

1. Sustainable Travel Report 2022. Booking. Available at: <https://news.booking.com/download/1161485/booking.comsustainabletravelreport2022final.pdf>
2. Sustainable Travel Report 2024. Booking. Available at: <https://news.booking.com/download/904910bb-db77-4886-9ead-accbf87ad891/sustainabletravelreport2024.pdf>
3. Korolchuk L. (2023) Development of sustainable tourism in Ukraine in times of war. *Journal of Lviv Polytechnic National University. Series of Economics and Management Issues*, vol. 7, no. 2, pp. 18–26. DOI: <https://doi.org/10.23939/semi2023.02.018>
4. Gorina G. O. (2024). Sustainable Tourism Development: Strategic Guidelines and Management Practices. *Trade and Market of Ukraine*, no. (153). DOI: <https://doi.org/10.33274/2079-4762-2023-53-1-52-63>
5. Pavlikha N. V. Tsymbaliuk I. O. and Savchuk A. Yu. (2022) Stalyj rozvytok turizmu ta rekreatsii: suchasni vyklyky j perspektyvy dlia Ukrainy [Sustainable development of tourism and recreation: modern challenges and prospects for Ukraine]. Vezha-Druk, Luts'k.
6. Roik O. R. (2023) Napriamky staloho rozvytku turizmu Ukrainy v umovakh pislia voiennoho vidnovlennia [Directions of sustainable development of tourism in Ukraine in the context of post-war reconstruction]. *Ekonomichnyi prostir*, no. 184, pp. 58–61. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/184-9>
7. Leading Examples of Sustainable Tourism Practices in Europe from the 2024 European Green Pioneer of Smart Tourism competition. Report. European Commission, Directorate-General Internal market, Industry, Entrepreneurship and SMEs (DG GROW). 2024. Available at: https://smart-tourism-capital.ec.europa.eu/system/files/2024-02/GreenPioneer_BestPractices_2024.pdf
8. Encouraging Sustainable Tourism Practices. European Travel Commission (ETC). 2021. Available at: https://etc-corporate.org/uploads/2021/09/ETC_SUSTAINABLE_TOURISM_HANDBOOK_vs6_FINAL.pdf
9. Demand for eco-tourism and sustainable travel is also growing in Germany. Available at: <https://www.tatsachen-ueber-deutschland.de/en/sustainability-and-environment/sustainable-tourism>
10. German National Tourist Board. Available at: <https://www.germany.travel/en/home.html>
11. Nientied P., Toto R. (2022) Planning for sustainable city tourism in the Netherlands. *European Spatial Research and Policy*, vol. 29, no. 2, pp. 219–234. DOI: <https://doi.org/10.18778/1231-1952.29.2.12>

12. Overtourism Index – New Tool To Fight Destination Overload. Available at: <https://tourismanalytics.com/blog-posts/overtourism-index-new-tool-to-fight-destination-overload>

13. Russo-Ukrainian War: Environmental Impact. Second Edition. Available at: <https://www.topleadprojects.com/ukrainian-war-in-ua-environment-2024>

14. Economic Impact of War on Ukraine's Tourism and Hospitality Sector: Loss, Innovation, and Resilience. REPORT AND ANALYSIS. Available at: <https://uhra.com.ua/2024/11/06/economic-impact-of-war-on-ukraines-tourism-and-hospitality-sector-2/>

15. The report on indirect financial losses of economy as a result of russia's military aggression against Ukraine as of July 1, 2024. Kiev School of Economics. Available at: <https://skilky-skilky.info/wp-content/uploads/2024/10/Zvit-pro-nepriami-finansovi-vtraty-ekonomiky-vnaslidok-viyskovo-ahresii-Rosii.pdf>

УДК 338.48

JEL Z32

Мельник Ірина Леонідівна, кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри туристичного та готельного бізнесу, Національний університет харчових технологій. **Антоненко Ірина Ярославівна**, доктор економічних наук, професор, Національний університет харчових технологій. **Вогулкіна Дар'я Вікторівна**, магістрантка, Національний університет харчових технологій. **Практики сталого розвитку туризму у регіональному вимірі.**

Підкреслено ключову роль розвитку туризму на засадах сталості та виділено екологічну складову як невід'ємну частину сталого туризму. Вивчено успішні практики сталого розвитку на прикладі природоохоронних територій, міст, регіонів, країн Європейського Союзу. Встановлено напрями реалізації практик (проектів) сталого розвитку туризму: охорона природи, управління сталим туризмом, залучення місцевої громади, співпраця з іншими громадами, розвиток місць та доступність, стале управління енергією та ресурсами, цифровізація, боротьба та адаптація до змін клімату. Визначено, що в сучасному суспільстві впровадження нових ініціатив в туризмі потребує комплексного та системного підходу із залученням різних груп стейкхолдерів, особливо резидентів регіону, адже саме резиденти відчують негативний вплив овертуризму. Досліджено втрати сфери туризму від війни в Україні. Підкреслено, що навіть в умовах війни Україна має потенціал для реалізації європейського досвіду з розвитку сталого туризму.

Ключові слова: сталий туризм, овертуризм, практики сталого туризму, Європейський Союз, Україна.

UDC 338.48

JEL Z32

Iryna Melnyk, Phd of Economics, Associate Professor, Head at the Department of Tourism and Hotel Business, National University of Food Technology. **Iryna Antonenko**, Doctor of Economics, Professor, National University of Food Technology. **Daria Vohulkina**, Master's Student, National University of Food Technology. **Sustainable tourism practices in regional dimension.**

The key role of tourism development on the basis of sustainability is emphasized. The ecological component is highlighted as an integral part of sustainable tourism. Sustainable development in the field of tourism emphasizes the need for effective and rational interaction between all participants in the market, since the analysis of sustainable development covers the process of preserving and reproducing the nation's genetic fund, ensuring rights and freedoms, environmental protection, creating conditions for the restoration of the biosphere and its local ecosystems, reducing anthropogenic. Impact on the environment and harmonization of development. Successful sustainable tourism practices development was studied on the example of environmental territories, cities, regions, countries of the European Union. The directions of implementation of sustainable tourism practices development of tourism were established: nature protection, management of sustainable tourism, involvement of local community, cooperation with other communities, development of places and accessibility, sustainable management of energy and resources, digitalization, struggle and adaptation to climate change. It is determined that today, the introduction of new initiatives in tourism requires a comprehensive and systematic approach with the involvement of different groups of stakeholders, especially residents of the region, because overtourism have a negative impact of residents. Sustainable tourism practices development today include investments in local communities for the formation of modern manufacturers of tourist services; development of ecological tourism through the travel of nature conservation areas; development of rural tourism through vacation in small cities in estates; popularization of cultural tourism, including historical, cultural, gastronomic and guilty, etc.; introduction of digital tools for energy-saving use of resources, complex promotion of destinations on all digital platforms, etc.; marketing campaigns aimed at raising a responsible tourist. The loss of tourism from war in Ukraine has been investigated. It is emphasized that even in the war, Ukraine has the potential for the implementation of European experience in the development of sustainable tourism.

Keywords: sustainable tourism, overtourism, sustainable tourism practices, regional dimension, European Union, Ukraine.